

ДЭЛХИЙН ШИНЭ ДЭГ ЖУРАМ БА ОЛОН УЛСЫН ХАРИЛЦААНЫ ЗАНГИЛАА АСУУДАЛ

Др. проф. Д.Уламбаяр¹

Олон туйлт дэлхийн шинэ дэг журам төлөвших үйл явц:

Дэлхийн шинэ дэг журам хэмээх категори (ай) улс төрийн шинжлэх ухаан, олон улсын харилцаа, геополитикийн үндсэн ухагдахуунуудын нэг мөн билээ. Энэхүү улс төрийн нэр томъёо үүсэл гарлын хувьд 1776 онд буй болсон АНУ-ын Төрийн Их тамганы дардас дээр латин хэлээр «ANNUIT COEPTIS: NOVUS ORDO SECLORUM» гэж бичсэн нь “Эрин үеийн шинэ дэг журмыг Тунхаглан зарлах нь” гэснээс үүдэлтэй. 1935 онд анх гүйлгээнд гарсан АНУ-ын нэг долларын шинэ дэвсгэртийн ар талын нүүрэнд дээрх тамгын дардас хэвлэгдэн гарснаас хойш үргэлжлэн хэвлэгдэж өнөөг хүрч иржээ.

XX зууны түүхийн огцом өөрчлөлтүүд, түүнтэй гүн гүнзгий холбоотой улс төрийн сэтгэлгээ болон орчин үеийн үеийн олон улсын харилцааны онолын хөгжилтэй уялдан энэхүү нэр томъёо олон улсын харилцааны үзэл баримтлалын шинжтэй цогц ойлголт болон гарч ирэв. *Дэлхийн дэг журам* хэмээх ойлголтын мөн чанар нь эмх замраагүй, хуваагдмал, олон янз, үндэсний явцуу үзэл баримтлалд суурилсан хуучин олон улсын харилцааг хүний эрх, эрх чөлөө, ардчилал, зах зээлийн эдийн засаг, олон улсын эрхзүйн хэм хэмжээнд тулгуурлан илүү зохистой глобал засаглалаар илбэн тохинуулах замаар өнөөгийн дэлхий ертөнцийг өөрчлөн байгуулах тухай асуудал юм.²

Эдүгээ *нэгд*, Харилцан шалтгаалцал, даяаршлын үйл явц нийгмийн бүхий л хүрээг хамарч, гадаад, дотоод орчин маш хурдан өөрчлөгдөж, тиймээс ойрх ирээдүйн төлөв байдлыг ч урьдчилан төсөөлөх боломж тун бүрхэг байгаа нь өнөөгийн олон улсын харилцааны үндсэн шинж болов.

¹ Д.Уламбаяр. ХИС-ийн Олон улсын харилцаа, нийгэм судлалын сургуулийн захирал

² Д.Уламбаяр. «Дэлхийн шинэ дэг журмын талаарх зарим эргэцүүлэл»- “*Стратегийн судалгаа*” сэтгүүл. ССХ. УАБЗ, №68 4/2014, 128-137 дахь тал

Хоёрт, Эдүгээ олон улсын хамтын ажиллагааны хамгийн чухал зүйл нь олон улсын эрхзүйн хэм хэмжээнд дэлхийн улс орнуудын тогтвортой байдлыг хангах, олон улсын харилцаа, геополитикийн орчинд урьдчилан таамаглаж болохуйц нөхцөл байдлыг хадгалах явдал тулгамдсан асуудал болсоор байна.

Гуравт, Хүчний тэнцвэрийг барихаас гадна ашиг сонирхлын тэнцвэрийг барих гэдэг маш чухал болов. Тийнхүү бие биенийхээ эрх ашигт хэрхэн нөлөөлөхгүй байх тухай асуудал чухал болов.

Дөрөвт, Төв рүү тэмүүлэх, төвөөс зугтаах хүчний аль аль нь үйлчилж буй даяаршлын эрин үед олон улсын харилцааны шинэ дэг журам төлөвших үйл явцын төгсгөлийг төсөөлөх боломж тун бүрхэг байгаа зэрэг санал, дүгнэлтүүд юм. Brexit, АНУ-ын Ерөнхийлөгчийн сонгуулийн дүн, ШХАБ, Евразийн Эдийн Засгийн Холбоо, Торгоны их замын мега төслийн үйл явц үүний тод илрэл юм.

Улс орнуудын өмнө дэлхийн дулаарал, цаг уурын өөрчлөлт, даяаршиж буй дижитал ертөнцөд дасан зохицооѳос гадна, олон улсын харилцааны олон туйлт дэлхийн шинэ дэг журам төлөвших үйл явцад нэгэн адил хэрхэн дасан зохицох тухай асуудал шинээр дэвшигдэн тавигдаж байна.

Олон туйлт дэлхийн шинэ бодлогын үзэл санаа анхлан 1997 оны 4 дүгээр 23-нд Москвад гарын үсэг зурсан «Олон туйлт ертөнц, олон улсын шинэ дэг журмыг цогцлоон байгуулах тухай Орос-Хятадын Хамтарсан Тунхаглалд»³ тусгалаа олсон юм. Энэхүү үзэл санаа ШХАБ, БРИКС-ийн орнуудын дээд уулзалтын баримт бичгүүдэд тусгалаа олсоор ирэв.

ОХУ-ын Гадаад хэргийн сайд С.Лавров Монгол Улсын ГХЯ-нд хийсэн уулзалтан дээр тэмдэглэхдээ: «Дэлхий ертөнц өнөөдөр түүхэн шинэ эрин үед шилжин орох үе шатандаа ирээд байна. Энэ бол бидний хийж буй ул суурьтай дүгнэлт юм. Өнөөдөр олон улсын харилцааны олон төвт бүтэц бий болж байна. Сүүлийн жилүүдэд өрнөж буй үйл явдлууд нь нэг туйлт ертөнц бий болгох оролдлого хийгээд дэлхий дахинд ганцаар давамгайлах хүсэл эрмэлзэл нь төөрөгдөлд хүргэдэг болохыг харуулж байна. Өнөөгийн нөхцөл байдалд дэлхийн аль ч улс орон, хамгийн хүчирхэг нь байлаа ч тэр, хэсэг бүлэг орнууд байгаад ч тэр орчин цагийн тулгамдсан асуудлуудыг дангаараа үр дүнтэйгээр шийдвэрлэх гэж оролдоод ч нэмэргүй нь илт болжээ. Ийм нөхцөл байдал үүссэн үед бүгдэд тулгарч буй асар том сорилт хийгээд аюул заналд оновчтой хариу барих үүднээс дэлхийн тавцан дахь үндсэн гол тоглогчдын жинхэнэ бодитой түншлэлд тулгуурлан үндэсний эрх ашиг болон хамтын дипломат үйл ажиллагааны хоорондох ухаалаг тэнцвэрийг эрж хайх нь чухал боллоо»⁴ гэжээ.

Бид олон улсын харилцааны олон туйлт дэлхийн шинэ дэг журамд дасан зохицож, урагш алхах шаардлагатай.

ОХУ, БНХАУ-аар тэргүүлсэн олон улсын харилцааны олон туйлт төв төлөвших хандлага идэвхиж байгаа нь хүйтэн дайн дууссанаас хойш тогтсоор ирсэн олон улсын дэг журам, аюулгүй байдлын системд ноцтой нөлөө үзүүлж эхлэв хэмээн судлаачид үзсээр байгаа юм. Улс хоорондын харилцаанд шашин болон үндэстэн хоорондын мөргөлдөөн, иргэний дайн, газар нутгийн маргаан, дүрвэгсэдийн давалгаа, цөмийн болон балластик

³ Российско-Китайская совместная декларация о многополярном мире и формировании нового международного порядка. Москва, 23 апреля 1997 года (текст документа с изменениями и дополнениями по состоянию на ноябрь 2007 года)

⁴ Выступление и ответы на вопросы Министра иностранных дел России С.В.Лаврова на встрече в МИД Монголии, Улан-Батор, 14 апреля 2016 года

пуужингийн хөтөлбөрөөр далайлгах, эдийн засгийн хориг арга хэмжээ өргөжиж, их гүрнүүдийн хоорондох ашиг сонирхлын зөрчил хурцдах төлөвтэй болж, тиймээс хүйтэн дайн дууссаны дараах үе төгсгөл болж, шинэ хүйтэн дайны үе эхэллээ хэмээн тэмдэглэх нь ч буй. Хэдийгээр их гүрнүүдийн цэргийн зардал нэмэгдэж байгаа ч энэ нь дайн гарах гол үндэслэл биш, харин аюулгүй байдлаа баталгаажуулж буй хэрэг, их гүрний байр суурь, сүр хүчээ харуулж буй хэрэг, хүчний дахин тэнцвэржүүлэлт, мөн орлогын чухал эх сурвалж юм.

Монгол Улсын үндэсний язгуур ашиг сонирхлыг хангах гадаад, дотоод таатай нөхцөл бүрдсэн байх гэдэг нь даяаршлын үед харьцангуй ойлголт бөгөөд тэгэх тусмаа дангаараа бүрэн хангах боломжгүй юм. ***Үндэсний аюулгүй байдлыг хангах ажиллагаа нь тасралтгүй үргэлжлэх үйл явц мөн бөгөөд үүн лүгээ үндэсний аюулгүй байдлын судалгаа, дүн шинжилгээ ч тасралтгүй хийгдэж байх учиртай ажгуу.***

Бүс нутгийн болон олон улсын аюулгүй байдал, дэлхийн санхүү, эдийн засгийн хямралын үр нөлөө, зах зээлийн конъюнктурын хувьсал, дэлхийн дулаарал, цаг уурын өөрчлөлт, байгалийн гамшиг, шинэ өвчний цар тахал, *hybrid* буюу уламжлалт бус аюул зэрэг геополитикийн гадаад орчин, төсөв, мөнгө, хөрөнгө оруулалтын бодлого, хүний эрхийн баталгаажилт, ардчилал, засаглалын чанар зэрэг геополитикийн дотоод орчны мэдэгдэхүйц хувьсал улс орны удирдлагыг богино хугацаанд оновчтой, шинжлэх ухааны үндэслэлтэй зөв шийдвэр гаргах, урьдчилан сэргийлэх дипломат ажиллагаа, хямралын менежментийг шуурхай хэрэгжүүлэхийг шаардаж байна.

Аюулын хувьсал, шинэ аюулгүй байдлын хүрээ:

Аюулгүй байдалд хандах хандлага, түүнийг хангах үйл ажиллагаа мэдлэг, мэдээлэл, судалгаа, дүн шинжилгээ, үнэлгээнд суурилах нь аргазүйн нэн чухал ач холбогдолтой. Өнөөгийн даяаршсан ертөнцөд мэдлэг нэн чухал мэдээлэл болж, эргээд мэдээлэл нь нэн чухал мэдлэг болж байгаа явдал бөгөөд энэхүү эргэх орчилд судалгаа, дүн шинжилгээний ач холбогдол тасралтгүй өсөн нэмэгдсээр байна.

Аюулгүй байдлын онол, үзэл баримтлал, аргазүйд томоохон өөрчлөлт гарч, аюулгүй байдлыг хангах үндсэн үйл ажиллагаа бол аюулгүй байдалд нөлөөлж буй аюулын чиг хандлагын судалгаа, дүн шинжилгээ, эрсдлийн үнэлгээ юм. Энэ нь аюулгүй байдалд заналхийлж буй аюулын хэлбэрийн агуулга, шинж чанар өөрчлөгдөж, өргөжих, шинэ чиглэл рүү шилжиж буй зэрэг үйл явцыг ойлгож мэдэхийн тулд аюулгүй байдалд заналхийлж буй хэлбэрүүдийг олж тогтоох явдал ажгуу. Түүнчлэн аюулгүйжуулах (*securitization*) хэмээх шинэ ойлгол гарч ирэв.

Тийнхүү аюулгүй байдлын судлалд аюул судлал шинээр гарч ирж байна. 2001 оны 9 дүгээр сарын 11-ны Нью-Йорк, Вашингтонд болсон террорист ажиллагааны дараа байгуулагдсан НҮБ-ын Аюул, Сорилт, Өөрчлөлтийн асуудлаарх Дээд Түвшиний Зөвлөл (The High Level Panel on Threats, Challenges and Change of the United Nations) 2004 оны 12 дугаар сард «Илүү аюулгүй дэлхий ертөнц: Хамтын хариуцлагыг хуваалцахуй» илтгэлийг⁵ авч хэлэлцээд хүн төрөлхтний ирээдүйд заналхийлж буй дараах 10 аюулыг нэрлэсэн байна. Үүнд: 1. Ядуурал, 2. Халдварт өвчин, 3. Хүрээлэн буй орчны доройтол, 4. Улс хоорондын дайн, 5. Иргэний дайн, 6. Төрлөөр устгах, 7. Хүний наймаа, 8. Үйл олноор хөнөөх

⁵ Report of the High Level Panel on Threats, Challenges and Change «A More Secure World: Our Shared Responsibility». December 2004

зэвсгийн тархалт, 9. Терроризм, 10. Үндэстэн дамнасан зохион байгуулалттай гэмт хэрэг орно гэжээ. Үүн дээр засаглалын чанар маш чухал болж байна.

2012 оны 3 дугаар сараас Европын Холбооны (ЕХ) 7 дахь хөтөлбөрийн санхүүжүүлтээр «Трансатлантикийн харилцан ажиллагаа ба глобал засаглалыг төлөвшүүлэхэд түүний гүйцэтгэх үүрэг» сэдэвт төслийг хэрэгжүүлж буй бөгөөд ЕХ, АНУ, Түркийн think-tank 13 академик институтийн “Transworld” консорциум түүнийг гүйцэтгэж байгаа юм. Төслийн хүрээнд “Олон улсын аюулгүй байдлын шинэ болон хувьслын чиг хандлага”⁶ сэдэвт хэлэлцүүлэг өрнүүлж байгаа юм. Аюулгүй байдал судлалын шинэ параметер нь: даяаршил, хүний аюулгүй байдал болон аюулгүйжуулалтад төвлөрч байгаа ажээ. Эмпирик судалгааны түвшинд: *нэгд*, шинэ аюулгүй байдлын сорилтын тоо, тухайлбал олон улсын терроризм, хүний эрүүл мэнд, амь насанд аюултай өвчний цар тахал, олон улсын цагаачлал, шилжилт хөдөлгөөн, дүрвэгсдийн асуудал, хүрээлэн буй орчны аюулгүй байдал, эрчим хүчний аюулгүй байдал, цөмийн зэвсгийн тархалт, тэдгээрийн олон улсын аюулгүй байдлын системд үзүүлж буй нөлөөллийн үнэлгээ; *хоёрт*, БРИКС-ийн орнуудын сэргэн мандалт, олон улсын аюулгүй байдлын системд үзүүлж буй нөлөөллийн үнэлгээ, олон улсын харилцааны олон туйл глобал аюулгүй байдлын системийг тогтворгүй болгох магадлалтай өндөр болсоор байгаа; *гуравт*, дайны үндсэн шинж чанарт өөрчлөлт гарч, ялангуяа иргэний дайны өргөжилт, дотоодын тэмцэл, зөрчилдөөн тодорхой нутаг дэвсгэр, улс доторх мужууд гадны оролцоотойгоор бие даах, тусгаар тогтнох чиг хандлагатай болж байгаа явдал юм. Олон улсын терроризмтэй холбоотойгоор аюулгүйжуулах гол чиглэл нь санхүүгийн болон бусад бүртгэл, хяналт шалгалт, үйл олноор хөнөөх зэвсэглэлд тавих хяналт болж байна. Цөмийн зэвсэг үл дэлгэрүүлэх дэглэмийг өргөжүүлэхийн нэн чухлыг энд тэмдэглэх хэрэгтэй. Дээрх судлаачид иргэний дайны гол шалтгаан нь үндэсний гоморхол, зарга, шунал гэж үзжээ. Тиймээс НҮБ-ын энхийг сахиулах хүчний үйл ажиллагааны стратеги, менежмент, чадавхийг дээшлүүлэх, санхүүжүүлэлтийг өргөжүүлэх явдал чухал байгаа ажээ. Аюул судлалд уламжлалт бус аюул гэж нэрлэж буй тэдгээр нь хамрах орон зай, цаг хугацаа, үр дагвар нь ноцтой өөрчлөгдсөн гэсэн байна.

Эдүгээ мэдлэг болон технологит суурилсан эдийн засгийн онол-аргазүй, шинжлэх ухааны үндэслэлийг боловсруулах, олон талт судалгаанд суурилсан дүн шинжилгээ, эрсдлийн үнэлгээ хийх зайлшгүй шаардлагатай болж байна. Хүн төрөлхтөн шинжлэх ухаан-технологийн урьд үзэгдээгүй ахиц, дэвшлийг Шинэ мянганд гаргах материаллаг болон оюун санааны үлэмж чадавхтай юм. Мэдээлэл, харилцаа холбооны технологи, өндөр технологийн суурь бүтэц, дэд байгууламж, нэг хүнд оногдох нийтийг хамарсан өндөр хурдны интернетийн сүлжээ, гол эдийн засгийн бүтцүүдийн хоорондох интеграцлал, инновацичлал улс орны хөгжлийн гол хэмжүүр болов.

Зарчмын цоо шинэ үүрэгтэй болсон мэдээлэл, харилцаа холбооны технологийн үсрэнгүй хөгжилтэй уялдан орон зай, цаг хугацаа, эдийн засгийн шинжлэх ухааны хуучин тодорхойлолтууд шинчлэгдэж, энэ нь эдийн засагт асар их хэмнэлт буй болгож, цаг хугацааны алдагдалыг үлэмж бууруулах болов. Нэг талаас дэлхий дахины худалдаа-эдийн засаг, зах зээлийн харилцаанд мөнгө, санхүү, хөрөнгө, ажиллах хүчний асар өргөн шилжилт хөдөлгөөн, бүтээгдэхүүн, үйлчилгээ, мэдлэг, мэдээлэлийн хил хязгааргүй урсгал явагдаж, улс орнуудын харилцан хамаарал урьд өмнө байгаагүйгээр гүнзгийрч, түүнд

⁶ Anne-Marie Le Gloanec, Bastien Irondele and David Cadier. «New and Evolving Trends in International Security»-“The Transatlantic Relationship and the Future Global Governance” Transworld, Working Paper 13, April 2013, ISSN 2281-5252

суурилсан даяаршсан макро шинэ ертөнц буй болж, нөгөө талд кибер хэмээх цоо шинэ орон зай, орчин буй болж, мэдээлэл, харилцаа холбооны технологийн хөгжлөөс үүдэн мэдээллийн ертөнцөд томоохон өөрчлөлтүүд гарч, мэдээллийн аюулгүй байдал хэмээх шинэ ойлголт буй болов.

XX зууны сүүлчийн улиралд хүн төрөлхтний нэг том нээлт нь амьдрах геополитикийн орон зайгаа цоо шинээр “тэлсэн” явдал юм. Энэ шинэ орон зайг цахим орон зай буюу *cyber space* гэх бөгөөд хүний оюуны бүтээл болсон энэ орон зай хүн төрөлхтний амьдралд онцгой өөрчлөлт гаргаж, цаашид ч олон өөрчлөлт, шинэ зүйлсийг буй болгох нь тодорхой байна. Бодит биет бүхий ертөнц цахим ертөнцөд биет биш болж байгаа нь түүний хамгийн түгээмэл шинж юм. Кибер технологийн хурдацтай хөгжлийн үг дагавараар дэлхий нийтийн аюулгүй байдал улам их эрсдэлтэй болж, санамсаргүй байдлаар өчүүхэн зүйлээс ч асар их хор хөнөөл учирч болзошгүй байдал үүсээд буй.

Үндэсний эдийн засаг дэлхийн зах зээлийн хуулиар зохицуулагдаж, үндэсний баялаг, түүхий эдийн нөөцөө захиран зарцуулах нь нэг улсын эрх мэдэл, хил хязгаараас шалтгаалахгүй болж, гадаад, дотоод бодлогын зааг ялгаа багсч байна. Цахим ертөнц ганцхан мэдээлэл солилцох хэрэгсэл байхаа хэдийнээ больж, хил хязгааргүй эдийн засгийн нэгдсэн нэг орон зай болсон байна. Өөр өөр соёл иргэншил, эдийн засаг, эрхзүйн тогтолцоотой 190 гаруй улс гүрэн интернетэд холбогдож, цахим сүлжээ нь бизнес, олон улсын худалдаа, хөрөнгө оруулалт, татвар, мэдээлэл, боловсрол, теле холбоо, ажил эрхлэлт, эрүүл мэнд энтертаймент гээд нийгмийн бүхий л харилцааг өөртөө нэгтгэж байна.

Монгол Улсын санаачилгаар эхэлсэн гурван хөршийн саммитын агуулга нь цаашдаа зөвхөн хөрш хоёр гүрний худалдаа-эдийн засгийн бодлогод Монгол Улсыг хэрхэн яаж оролцуулах асуудлыг хэлэлцдэг механизм байж таарахгүй нь мэдээж төдийгүй, улам өргөн хүрээтэй асуудал хэлэлцдэг байх шаардлагатай нь харагдаж байгааг тэмдэглэх хэрэгтэй.

Бид *нэгд*, Олон туйлт дэлхийн шинэ дэг журам төлөвших үйл явцыг харгалзах, гурвалсан хөршийн бодлого, “гуравдагч хөрш”-ийн бодлогын хооронд хүчний тэнцвэр, эрх ашгийн тэнцвэрийг зөв барих явдал чухал боллоо.

Хоёрт, Монгол Улсын «гуравдагч хөрш»-ийн бодлогоо хэрэгжүүлэх гадаад орчин 1990-ээд оноос үндсээрээ өөрчлөгдсөн гэдгийг онцлон тэмдэглэх хэрэгтэй. Өөрөөр хэлбэл Шинэ Мянганы эхний 15 жилд олон улсын харилцаа үндсээрээ өөрчлөгдөв.

Гуравт, Өрнөдийн хориг арга хэмжээтэй холбоотойгоор ОХУ-ын Алс Дорнодын бодлого, ялангуяа БНХАУ-ыг чиглэсэн бодлого идэвхижсэн нь Монгол Улсын геополитикийн ач холбогдлыг мэдэгдэхүйц өсгөв. Бид үүнийг дорвитой ашиглаж чадаагүй л байна. *Дөрөвт*, Орос-Хятадын харилцаа иж бүрэн стратегийн түншлэлийн баттай түвшинд хүрсэн нь Монгол Улсын гадаад хамгийн ойр орчин сайн байна гэсэн үг. БНХАУ Хятад-Оросын харилцаа хэзээ ч холбоотны харилцаанд эргэж очихгүй гэж мэдэгдсэн билээ. *Эцэст нь, Монгол Улс олон туйлт дэлхийн шинэ дэг журам төлөвших үйл явцын яг төвд нь оршиж байна.*

Үндэсний аюулгүй дотоод орчны дүн шинжилгээ: сөрөг хувьсал

Монгол Улс дэлхийд хамгийн том газар нутагтай, мөн хамгийн олон хүн амтай цөмийн зэвсэгтэй, өөр өөр онцлог бие даасан байр суурьтай хоёр гүрний дунд оршдог, үүгээрээ цорын ганц гэж хэлж болохоор, түүнчлэн далайд гарцгүй, дэлхийн зах зээлээс алслагдмал, хөгжлийн тусламж горилоч, буурай хөгжилтэй орон байсан бол эдүгээ *хоёр аварга зааны дунд орших galloper* (жороолж буй чандаст хүлэг) гэж хэлж болохоор, өөрөөр хэлбэл

дэлхийн хамгийн хурдан хөгжиж буй бүс нутагт орших болж, эрдэс баялаг, түүхий эд, эрчим хүчний үлэмж нөөцтэй нь тодорхой болсон нь олон улсын анхаарал, их гүрнүүдийн болон үндэстэн дамнасан бизнес бүлэглэлүүдийн геополитик, геоздийн засгийн ашиг сонирхлыг эрхгүй татаж, энэ нь томоохон шинэ боломж, түүнчлэн томоохон шинэ эрсдлийг дагуулж байна. **Монгол Улсыг хоёр гүрний хооронд хавчуулагдсан sandwich, бага жижиг улс, дэлхийн зах зээлээс алслагдсан, хөгжлийн тусламж горилогч гэх мэтээр нэрлэж байсан геополитикийн томъёолол үндсэндээ хуучрав.**

Өнгөрсөн жилүүдэд засаглалын чанарын доройтол, ардчилалын нэрээр халхавч хийн улс төржсөн хийрхэл, шинжлэх ухаанд суурилагагүй төсөв, мөнгө, хөрөнгө оруулалт, гадаад эдийн засгийн хамтын ажиллагааны бодлогын алдаанууд бидэнд маш том сургамж болов.

Монгол Улс байнга төвийг сахих статусын талаарх нэгэн зүйл:

Монгол Улсын байнга төвийг санаачилга нь гадаад бодлогын шинэ парадигм болж чадахгүй гэдгийг юуны өмнө тэмдэглэмээр байна.

Монгол Улс байнга төвийг сахиж үл болох зарим учир шалтгааны талаар зохиогч байр сууриа урьд нь илэрхийлж байсан болно.⁷

Монгол Улсын байнга төвийг сахих санаачилгын талаар АСЕМ-ын дээд түвшний 11 дэх удаагийн Улаанбаатарын дээд уулзалтад оруулсан хурал даргалагчийн Мэдэгдлийн төсөлд: “...Итгэлцлийг бэхжүүлэх, зуучлах олон улсын хамтын нийгэмлэгийн хүчин чармайлтад хувь нэмэр оруулахаар гаргаж буй байнга төвийг сахих санаачилга дахь Монгол Улсын хүчин чармайлтыг сайшааж байна”⁸ гэсэн байна. Харин дээд уулзалтын 2 дахь өдрийн үдээс хойш хурлаар эцэлж, батлан гаргасан Хурал Даргалагчийн мэдэгдэлд Тэд итгэлцлийг бэхжүүлэх арга хэмжээ нь энх тайван, тогтвортой байдлыг хангах үйлсэд чухал хувь нэмэр оруулж буйг тэмдэглэж, үүнтэй холбоотойгоор төвийг сахисан улс орнуудын хүч чармайлтыг ч мөн дурдав”⁹ гэсэн байна. Эндээс харахд АСЕМ-ын дээд түвшний Улаанбаатарын уулзалтаар Монгол Улс байнга төвийг сахих санаачилгаа дэмжүүлж чадсангүй гэсэн дүгнэлтэд хүргэж байна. Өөр нэг зүйлийг дурвал:

- Хоёр хөршийн судлаачид Монгол Улсын байнга төвийг сахих санаачилгыг АНУ-ын заавараар хийгдэж буй үйлдэл байж магад хэмээн болгоомжилсон дүгнэлт санаа ОУМЭ-ий их хурлын үеэр хөрш орнуудын тавьсан илтгэлд хийх хандлага ажиглагдаж байгаа нь анхаарах асуудал мөн.¹⁰

Монгол Улсын байнга төвийг санаачилга нь гадаад бодлогын шинэ парадигм болж чадахгүй гэдгийг юуны өмнө тэмдэглэмээр байна.

Тиймээс Монгол Улс байнга төвийг сахиж үл болох зарим учир шалтгааны талаар бодлоо хэлье.

⁷ Д.Уламбаяр. “Байнга төвийг сахих үйл ба Монгол Улсын гадаад бодлогын сорилт”-Монгол Улс байнга төвийг үл сахих нь. УБ.: 2016, 3-34 дэх тал, Д.Уламбаяр. “Олон туйлт дэлхийн шинэ дэг журамд дасан зохицох нь буюу байнга төвийг үл сахих учир шалтгаан”-“Зууны мэдээ” сонин, 2016.05.120, №93 (5279) Д.Уламбаяр. “Монгол Улс байнга төвийг сахих Ерөнхийлөгчийн санаачилга, хоёр хөршийн хандлага”-“ОХУ, БНХАУ-2015” судалгааны уулзалтын эмхтгэл. УБ.: 2016, 57-71 дэх тал

⁸ 11th ASEM Summit “20 Year of ASEM5 Partnership for the Future through Connectivity”. CHAIR’S STATEMENT. Brussels, 5 July 2016 10689/16 p. 21

⁹ АСЕМ-ын дээд түвшний 11 дэх удаагийн уулзалт. “АСЕМ-ын 20 жил: Уялдаа холбоогоор өртөөлөн ирээдүйн түншлэлийн төлөө” УБ.: 2016, 9 дэх тал

¹⁰ Монгол Улсын Ерөнхийлөгч Ц.Элбэгдоржийн ивээл дор “Тогтвортой хөгжил ба Монгол судлал” сэдэвт олон улсын монголч эрдэмтдийн их хурал. Илтгэлийн товчлолууд. УБ.: 2016

- Байнга төвийг сахих гадаад бодлого нь зөвхөн дайн, энхийн асуудал, их гүрнүүдийн аюулгүй байдлын бодлого, дарамт шахалт, нөлөөллийн бодлоготой холбогдолтойгоор шууд үүдэн гарч иржээ.
- Монгол Улс байнга төвийг сахих тухай хууль санаачлан боловсруулж, энэ талаар Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдал, Гадаад бодлогын үзэл баримтлалд өөрчлөлт оруулж, түүнийгээ хөрш хоёр гүрэн болон олон улсад ухуулан ойлгуулах гэж байгаа нь бодлогын хийгээд зарчмын том өөрчлөлт гэж ойлгож байна. **Гадаад бодлогыг хуулиар зохицуулдаггүй.** Учир нь тухайн улсын хууль тухайн улсын нутаг дэвсгэр дээр л хүчин төгөлдөр үйлчилдэг. Тэгвэл гадаад бодлого нь олон улсын харилцаа, их гүрнүүдийн бодлого, байр суурь, хүчний хуваарилалт, геополитикийн орчны өөрчлөлтөөс шууд хамаардаг. Монгол Улс “байнга төвийг сахих” тухай ойлголтыг өөрсдийн хуулиар тайлбарлаад олон улсын эрхзүйд нэгэнт тогтсон заншлын хэм хэмжээг өөрчилж үл чадна. Хамгийн гол нь байнга төвийг сахих статус нь олон улсын харилцаа, дэлхийн хөгжлийн чиг хандлага биш болсоор удаж байгаад оршино.
- Гадаад бодлогыг хэлбэржүүлэх тухай олон улсын харилцааны онолын ойлголт гэж байдаггүй. Монгол Улсын гадаад бодлогын зорилго, зорилт, зарчим, тэргүүлэх чиглэл хийгээд “гуравдагч хөрш”-ийн бодлого, бусад чиглэл, нэгдмэл байдлыг хангаж, залгамж чанарыг хадгалах зэрэг өргөн хүрээтэй асуудлууд үзэл баримтлалд зангигдаж тусгагдсан. Одоогийн Монгол Улсын гадаад бодлого “хэлбэржээгүй” биш, харин ч маш сайн “хэлбэржсэн” гадаад бодлого мөн. Тэр нь үндэсний язгуур эрх ашгийг дээдэлсэн, нээлттэй, энхийг эрхэмлэсэн, олон тулгуурт, эвсэлд үл нэгдсэн, бие даасан гадаад бодлого болно.
- Монгол Улсын байнга төвийг сахих хуулийн төслийн 4 дүгээр зүйлийн 4.1-д “Байнга төвийг сахих” гэж аливаа дайн, зэвсэгт мөргөлдөөнд оролцохгүй, энхийн цагт цэргийн эвсэл, холбоонд нэгдэхгүй байхыг хэлнэ” гэжээ. “Байнга төвийг сахих” гэдгийг бид хэрхэн ойлгож, түүнийг хуульчлан тодорхойлж, тайлбарлахаас илүүтэй олон улсын эрхзүй, олон улсын харилцааны онолд юу гэж авч үздэг, гадаадын улс төрчид, судлаачид, олон улс энэ талаар юу гэж ойлгодог вэ гэдэг хамгийн чухал. Олон улсын эрхзүйгээр зохицуулагдаагүй ч олон улсын эрхзүйн заншлын хэм хэмжээгээр зохицуулагдах зүйл гэж буй. Олон улсын эрхзүйчид, судлаачид энэ ойлголтыг сонгодог утгаар нь тайлбарлаж, Швейцарь улсыг жишээ болгох нь буй. Өргөн утгаар нь авч үзвэл олон улсын харилцааны практикт **«байнга төвийг сахих» гэдэг нь аливаа дайн, зэвсэгт мөргөлдөөнд оролцохгүй, энхийн цагт цэргийн эвсэл, холбоонд нэгдэхгүй байх төдийгүй, “байнга” гэдгийн хамгийн гол агуулга нь цэрэг-улс төр, аюулгүй байдал, батлан хамгаалах салбарт хоёр болон олон талт хамтын ажиллагаанд оролцохгүй, олон улсын харилцаанд өрнөж буй аливаа асуудал, үйл явдлын талаар ямар нэгэн байр суурь илэрхийлэхгүй байх явдал юм.** Монгол Улс аюулгүй байдал, батлан хамгаалах салбарт хоёр болон олон талт хамтын ажиллагааг өргөжүүлэн хөгжүүлэх, зэвсэг, техник хэрэгсэл буцалтгүй тусламжаар авах, олон улсын хамтарсан цэргийн хээрийн сургууль хийх, бүс нутгийн болон олон улсын тулгамдсан асуудлыг хөндсөн хоёр улсын хамтарсан мэдэгдэл гаргах, цөмийн болон баллистик пуужингийн туршилтын талаар байр сууриа илэрхийлсэн мэдэгдэл гаргах, зэвсэгт хүчин нь НҮБ-ын мандатайгаар дайнд оролцох,

стратегийн түншлэлийн асуудлыг огт үл хөндөхөөр бол энэ нь сонгогдог утгаараа “байнга төвийг сахих статус” байж чадахгүй юм.

- Байнга төвийг сахих нь ганцаараа оршин тогтнохгүй. Эсрэг тэсрэг байр суурьтай хоёр ба түүнээс дээш сөргөлдөгч гүрнүүд, дайтагч талууд байж, тэдний хооронд дайн, зэвсэгт мөргөлдөөн гарах аюул, магадлал байнга байсан тул гуравдагч улс дайны үед ч, тайван үед ч байнга төвийг сахих шаардлага гарч иржээ. Тиймээс аливаа дайн биш, харин өөрийн оршин буй геополитик, газарзүйн хамгийн ойр орчинд болзошгүй дайнд байнга төвийг сахиж ирсэн байна. Ази болон Америк тивд гарч болох дайнд ер нь бол хамааралгүй байв. Жишээ нь: Палестин, Израиль, Сирийн иргэний дайн, Украины Донбасс, Армен, Азербайжаны Уулын Карбах дахь зэвсэгт мөргөлдөөнд бид төвийг сахих шаардлага байхгүй. Швейцарийн түүх чухамхүү тийм байсан агаад Швейцарийн өвөрмөц байдал давтагдашгүй бөгөөд “Швейцарь лугаа төвийг сахиж хөгжсөн” улс байхгүй юм. ЕХ-ны зарим орнуудын төвийг сахих статустай болоход ЗХУ-ын нөлөө гол үүрэг гүйцэтгэсэн байна.
- Дэлхийн хамтын нийгэмлэг НҮБ оршин тогтнож буй өнөө үед дайн, тэгэх тусмаа цөмийн дайн, дэлхийн дайн гарах магадлал харьцангуй бага байгаа юм. Хүйтэн дайны үед ч тийм байсан, харин бүс нутгийн хэмээний дайн, зэвсэгт мөргөлдөөн гарвал хэнээс, хаанаас гэдэг нь эдүгээ маш тодорхой болсон. Хариуцлагагүй төр засаг, тоталитар болон авторитар дэглэмтэй улс, олон улсын террористууд л дайн, зэвсэгт мөргөлдөөнийг өдөөнө. Орчин үеийн олон улсын эрхзүй түрэмгий дайныг хориглосон учир өөрийгөө хамгаалахаас бусад зорилгоор дайн өдөөх нь олон улсын эрхзүйг зөрчсөн гэмт үйлдэл гэж үздэг. **Тиймээс орчин үед аливаа дайн, зэвсэгт мөргөлдөөнд оролцох, оролцохгүйн тухай, төвийг сахих, эс сахих тухай асуудал ерөнхийдөө утга чанараа алдсан байна. Цөмийн дайнд төвийг сахина гэж бүрч байхгүй.** Энэ бол нийт хүн төрөлхтний эсрэг, хүний эрх, үндсэн эрх чөлөө, ардчилалын эсрэг хийж буй гэмт үйлдэл мөн. Дайн түрэмгийллий нөхцөлд Монгол Улс байнга төвийг сахиж сууж, хувиа хичээх нь нийт хүн төрөлхтний хамтын үнэт зүйлсээс татгалзсан хэрэг, хамгийн наад зах нь ёсзүйгүй үйлдэл юм. Бид хамтын үнэт зүйлс, энхтайван, шударга ёсыг эрхэмлэгч дэвшилт хүчинтэй эв санааны нэгдэлтэй байх ёстой болов уу. Терроризмын бүх хэлбэрийн эсрэг дайнд бид нэгдсэн билээ.
- Солонгосын хойгийн аюулгүй байдал Монгол Улсад шууд болон шууд бусаар нөлөөлөхөөр байна. Солонгосын хойгийн хурцадмал байдал ноцтой даамжирч дайн, зэвсэгт мөргөлдөөн гарсан тохиолдолд Өмнөд Солонгост ажиллаж, сурч, амьдарч буй 30 гаруй мянган монгол иргэдийн аюулгүй байдлын асуудал шууд хөндөгдөнө. Зөвхөн тэдгээр иргэд жилд дунджаар 90-100 сая ам. долларыг (2014 оны байдлаар дэлхийн хэмжээнд 583 тэрбум ам. доллар гуйвуулсан байна) эх орон руугаа гуйвуулдаг гэж тооцож үзэхэд ямар олон айл, гэр бүлийн амьдрал, бизнес, Монгол Улсын нийгэм-эдийн засгийн хөгжилд чухал нөлөө үзүүлж буй нь тодорхой. Дээрх тохиолдолд Монгол Улс төвийг сахиад сууж байж таарах уу.
- Байнга төвийг сахихаа хуульчлан зарласан улсын сүүлчийн, гэхдээ муу жишээ нь Туркменистан юм. Туркменистаны байнга төвийг сахих статус нь тус орныг олон улсын хамтын ажиллагаа, үйл явдлаас хөндийрүүлж, зожигорход хүргэж, улмаар НҮБ-ын хүрээнд хамгийн идэвхгүй улс болгож, энэ нь тус улсыг улам хаалттай, мөн авторитар дэглэмийг бэхжүүлэхэд улам дэм болсон. Мөн тус орны батлан хамгаалах чадавхи нь ч эрс суларсан байна. Тиймээс ч ардчилсан Монгол Улсын

хувьд туршлага судлах улс биш юм. Энэ бол өргөн утгаараа олон улсын нэр хүндийн асуудалтай ч холбогдоно.

- Эдийн засгийн талаар байнга төвийг сахих нь даяаршлын үед бүрч байж таарахгүй, боломж ч байхгүй юм. Байнга төвийг сахисанаар эдийн засаг үсрэнгүй хөгжиж, хөрөнгө оруулалт цуглан орж ирэхгүй. Харин нээлттэй эдийн засаг, үр ашигтай эдийн засгийн гадаад хамтын ажиллагаа, технологийн дэвшил, тогтвортой, эрхзүйт, ардчилсан засаглал, ойлгомжтой, тогтвортой эрхзүйн орчин, шинжлэх ухаанд суурилсан эдийн засгийн бодлого Монгол Улсыг хөгжүүлнэ. Эдийн засгийн шинжлэх ухаанд үр ашиг бүхий хөгжлийн загвар, эдийн засгийн өсөлтийн үр дүнг хэзээч төвийг сахих статустай холбон тайлбарлаж байгаагүй юм.
- Байнга төвийг сахисанаар Монгол Улс энхийн зууч хийх, олон улсын банк, санхүүгийн төв, Женев лугаа олон улсын байгууллагууд төвлөрөх цэг болно гэдэг нь ч үндэслэлгүй юм. Эдүгээ нэг улс дангаараа энхийн зуучлал хийх боломж амжилт багатай болсон. Харин P5+1, зургаан талт хэлэлцээ, НҮБ, ЕАБХАБ-ын зуучлал илүү нэр хүндтэй байна. Кени улс бол төвийг сахисан статусгүй, хөгжиж буй орны жишээ бөгөөд энд НҮБ-ын системийн болон төрөлжсөн статустай олон улсын 30 гаруй байгууллага үйл ажиллагаагаа явуулж байна. Тайландын вант улс мөн нэгэн адил болно.
- Монгол Улс хоёр хөрштэйгөө харилцах асуудал гадаад бодлогын тэргүүлэх чиглэл гэдгийг онцолж, стратегийн түншлэлийн харилцааны эрхзүйн үндсийг баттай тавьж, улс төрийн хувьд бүхэлдээ тэнцвэртэй харилцаж байна. Монгол Улс гурван хөршийн саммитыг санаачлан хэрэгжүүлж, энэ нь цаашдаа байнгын механизм болон төлөвших төлөвтэй. Өөрөөр хэлбэл гурван улсын харилцаа шинэ агуулга, хэлбэрээр баяжин урагшилж байгаа билээ. Нөгөө талд Орос-Хятадын харилцаа стратегийн иж бүрэн түншлэлийн түвшинд хүрсэн нь манай гадаад хамгийн ойр орчин сайн байна гэсэн үг. БНХАУ Хятад-Оросын харилцаа хэзээ ч холбоотны харилцаанд эргэж очихгүй гэж мэдэгдсэн билээ. Иймд өнөө болон ойрх ирээдүйн Монгол Улсын геополитикийн хамгийн ойр орчинд дайн гарах магадлал тун бага байгаа юм. Ер нь бол байнга төвийг сахих статусыг хуульчлан зарлана гэдэг нь хөрш гүрнүүддээ итгэхгүй байна гэсэн үг. Монгол Улсад ямар нэг хэлбрээр аюул занал учруулаагүй байхад гэнэт байнга төвийг сахих тухай яриад эхлэнэ гэдэг үнэндээ бол хоёр хөрш орон Монголыг хавчиж дарамтлаад байгаа юм шиг ойлголтыг дэлхий нийтэд түгээж хөрш орнуудаа эвгүй байдалд оруулж буй хэрэг юм. Энэ нь алсдаа сөрөг үр дагавартай байж болохыг үгүйсэхгүй.
- Байнга төвийг сахисан орон өөрийгөө хамгаалах, батлан хамгаалах хүчинтэй байх онцгой эрхтэй гэсэн үндэслэл багатай тайлбар хийдэг. Төвийг сахих, эс сахихаас үл хамаараад аль ч улс өөрийгөө хамгаалах, батлан хамгаалах хүчинтэй байх онцгой эрхтэй.
- “Төвийг сахих статусыг хэрэгжүүлэгч улс оронд нь тухайн бодлогоо засварлах, шинэчлэх, зогсоох онцгой бүрэн эрх хадгалагддаг” гэдэг нь Монгол Улсын дотоод, гадаад бодлого, эрхзүйн орчин тогтворгүй байдгийг л нотлон харуулна. **Гадаад бодлогоор туршилт явуулж болохгүй.**
- **Туршлага судалж байнга төвийг сахихгүй.** Ямар гадаад бодлого шийтгэн явуулах нь тухайн улсын онцгой бүрэн эрхийн асуудал мөн боловч олон улсын харилцааны хөгжлийн шинэ чиг хандлага, их гүрнүүдийн геополитик, байр суурийг харгалзан үзэх зайлшгүй шаардлагатай байдаг. Гэхдээ олон улсын харилцаа, дипломатын

түүхэнд ямар ч улс гүрэн гадаад бодлогоо шийтгэн явуулахдаа бусад улсын гадаад бодлогын туршлагыг судалж гадаад бодлогоо эрхлэн явуулж байгаагүй юм.

- Байнга төвийг сахих бодлого нь олон тулгуурт гадаад бодлогын зарчимтэй зөрчилддөг бөгөөд Монгол Улс байнга төвийг сахих бодлого явуулснаар “гуравдагч хөрш”-ийн бодлогод ямар эрсдэл, сорилт тулгарах тухайд судалгаа, дүн шинжилгээ алга байна. Байнга төвийг сахих статус Монгол Улсын “стратегийн түншлэл”, “иж бүрэн стратегийн түншлэл”-ийн харилцааг ямар нэг байдлаар хөндөх нь тодорхой. Зарим судлаачид холбоотны харилцааны XXI зууны өөрчлөгдсөн хэлбэр нь *стратегийн түншлэл* гэж бичсэн нь ч буй. Тодорхой улс орон стратегийн түншлэлийн харилцаанд болгоомжтой ханддаг нь дээрхтэй холбоотой болов уу. «Стратегийн түншлэл»-д улс төр-аюулгүй байдал, батлан хамгаалах, энхтайвныг сахин хангах, олон улсын терроризмын эсрэг тэмцэх, чөлөөт худалдааны хэлэлцээр, хүний эрх, эрх чөлөө, ардчилалын асуудал гол төлөв тусгагдсан байдгаас гадна гол нь энэ харилцаа урт хугацаанд тогтвортой үргэлжилнэ гэсэн санаа хамт явж байдаг байна. Өргөн хамтран ажиллах утга санаа шингэсэн байдаг нь хамтын хариуцлага хүлээдэг. Стратегийн түншлэл нь улс гүрнүүдийн хэвийн, найрсаг харилцаанаас агуулга, хэлбэрээрээ өргөн бөгөөд гүнзгий юм.
- Олон улсын эрхзүйд олон улсын гэрээнд нэг талын тайлбар хийх, гэрээний зүйл заалтуудыг төсөөтэй хэрэглэхийг хориглосон байдаг. Зарим судлаач 1993 оны Монгол Улс, ОХУ-ын Найрсаг харилцаа, хамтын ажиллагааны тухай гэрээний 4 дүгээр зүйл, 1994 оны Монгол Улс, БНХАУ-ын Найрсаг харилцаа, хамтын ажиллагааны тухай гэрээний мөнхүү 4 дүгээр зүйлийг эшлэн тайлбар хийхдээ: хоёр хөрш олон улсын маргаан, зэвсэгт мөргөлдөөний үед Монголоор төвийг сахиулж, өөрийнхөө эсрэг хандуулахгүй байх гэсэн байр сууриаа энд суулгаж өгсөн нь харагдана. “Төвийг сахисан Монгол байгаасай” гэсэн хүсэл нь тэр үед тэгж илэрсэн хэрэг» хэмээн дураараа тайлбарласан байна.¹¹ Угтаа дээрх гэрээнүүдэд төвийг сахих тухай ганц ч өгүүлбэр ороогүй юм.
- Хоёр хөршийн судлаачид Монгол Улсын байнга төвийг сахих санаачилгыг АНУ-ын заавараар хийгдэж үйлдэл байж магад хэмээн болгоомжилсон дүгнэлт хийх хандлага ажиглагдаж байгаа нь анхаарах асуудал мөн.
- Даяаршил, олон туйлт дэлхийн шинэ дэг журам төлөвших үйл явцад одоогийн Монгол Улсын гадаад бодлогод байнга төвийг сахих ямар ч тулгам шаардлага байхгүй, ингэхлээрээ одоогийн гадаад бодлогоо улам идэвхжүүлэх шаардлагатай юм.

Монгол Улсын санаачилгын тухайд хоёр хөрш болон “гуравдагч хөрш”-ийн хандлагын талаар хэдэн зүйл хэлье.

ОХУ-ын хувьд Монгол Улсын санаачилга хоёр улсын стратегийн түншлэл, түүний цаашдын хөгжил, түүхэн хугацаанд тогтсон онцгой харилцааны мөн чанарт хэрхэн нийцэх, түүнчлэн тусламжид үндэслэсэн цэрэг-техникийн хамтын ажиллагаанд хэрхэн нөлөөлөх зэрэг асуудлыг хөндөж байгаа нь тодорхой.

БНХАУ-ын хувьд байнга төвийг сахих санаачилга нь бүс нутгийн энхтайван, тогтвортой байдал, харилцан итгэлцэлд тустай байх, хоёр тал аливаа бодлого, үйл ажиллагаа хэрэгжүүлэхдээ иж бүрэн стратегийн түншлэлийн харилцааг гүнзгийрүүлэх

¹¹ Д.Баярхүү. “Төвийг сахих тухай дахин өгүүлэх нь” news.mn, baabar.mn 2016.04.08

өнцгөөс харах, аль аль талдаа ялгаагүй чухал учир хариуцлагатай судлан нарийн судалгаа хийхэд хугацаа хэрэгтэй байгааг тэмдэглэж байгаа болов уу.

АНУ-ын Төрийн нарийн бичгийн дарга Жон Керри 2016 оны 6 дугаар сарын 5-нд Монголд Улсад нэг өдрийн айлчлал хийсэн билээ. Тэрбээр Монгол Улсыг ардчилал, хүний эрх харьцангуй хязгаарлагдмал, чөлөөт хэвлэл хяналттай, авторитет дэглэмтэй хоёр хөрштэй нь харьцуулаад үлгэр жишээ болохуйц “ардчилалын баянбүрд” (oasis of democracy)¹² хэмээн онцолсон нь Монгол Улс ардчилалын оройд гарчихсан гэсэн үг биш нь мэдээж билээ. Жон Керри айлчлалын үеэр Шангри-Ла зочид буудалд монголын залуу манлайлагч нарын төлөөлөлтэй уулзаж харилцан ярилцсан нь анхаарал татав. Ярилцлагын үеэр залуус Ерөнхийлөгч Ц.Элбэгдоржийн санаачилсан Монгол Улс төвийг сахих бодлогын тухайд АНУ-ын санаа бодол ямар байгааг сонирхжээ. Жон Керри хариулахдаа:

«Тиймээ, Төвийг сахина гэж чухам юуг хэлж байгаагаас (олон зүйл) хамаарна. Өөрөөр хэлбэл, юуны учир, ямар зүйлийн талаар та төвийг сахих вэ гэдгээс л хамаарна гэсэн үг юм. Хүний эрхийн талаар би та бүгдийг битгий төвийг сахиасай гэж хүсэх байна. Ардчиллын тухайд би та бүхнийг битгий төвийг сахиасай гэж хүсч байна. Гэхдээ, хэрэв та бүхэн хэсэг бүлэг улс хоорондын тодорхой сөргөлдөөний тухайд төвийг сахих гэж байгаа бол хүний гараар могой бариулах маягийн зарим нэг зүйл рүү чирэгдэн орох шаардлагагүй. Энэ нь төвийг сахих гэж чухам юуг хэлэхээс хамаарна. Миний бодлоор хэн байсан билээ дээ? Данте (Дундад зууны үеийн Италийн гүн ухаанч, яруу найрагчийг хэлсэн болов уу Д.У) бичиж байсан шиг санагдаж байна. Аугаа их ёс суртахууны хямралын үед гол нь төвийг сахиж амиа хойхоолоод тээнэгэлзэн суусан тэдгээр хүмүүс тамын тогооны хамгийн халуун бугшсан ангал руу ордог тухай өгүүлсэн байдаг. Зөв биз? Өнөөдөр та бүхэн тамд итгэхгүй байж болно, та бүхэн диваажинд итгэхгүй байж болно, ер нь юунд ч итгэхгүй байж болно. Харин цэвэр ёс суртахууны асуудлуудын үүднээс авч үзвэл та бүхэн ёс суртахууны луужинтай байх хэрэгтэй нь ойлгомжтой болов уу. Тиймээс хэрэв та ёс суртахууны луужингаа алдвал та бүхэн улс орноо алдана, та эдлэх эрхээ алдана, та эрх чөлөөгөө алдах хамгийн их эрсдэлтэй. Учир иймээс хаана төвийг сахих, төвийг сахихыг хэрхэн ойлгож тодорхойлохоос үүдэн болгоомжтой хандаасай гэж хэлмээр байна.

Бас нэг жишээг та бүхэнд товч хэлье. Асад Сирид ард түмнийхээ талаар явуулж буй үйлдлийг хараад ямар ч улс төвийг сахина гэж би бодохгүй байна. Энэ бол нэг жишээ юм. Төрлөөр устгахын тухайд ч хэн ч төвийг сахиж чадахгүй байх гэж бодож байна. Цэрэгжсэн хүүхдүүдийн тухайд ч хэн нэгэн төвийг сахиж чадахгүй. Хүний наймааны тухайд ч мөн адил хэн ч төвийг сахиж чадахгүй болов уу. Үүнийг л би ёс суртахууны луужин баримжаа гээд байгаа юм шүү дээ. Эдгээр зүйлсийн тухайд ямар нэг мэдрэмж төрөх нь хүний ухамсрын зүй ёсны хэрэгцээ шаардлага байхад эдгээр зүй бус үйлдлүүдийн талаар санаа бодлоо илэрхийлэхгүй, ёс суртахууны луужин баримжаагаа барихгүй харин ч холдуулаад амьдралдаа зүгээр л мөрөө хөөгөөд явж болохгүй биздээ»¹³ гэсэн байна.

Монгол Улс идэвхтэй гадаад бодлого явуулснаар бүс нутгийн төдийгүй дэлхийн энхтайван, аюулгүй байдлыг бэхжүүлэх, хөгжил дэвшилд тус дөхөм үзүүлнэ. Идэвхтэй гадаад бодлого өөрөө батлан хамгаалах чухал арга хэрэгсэл болдог.

Монгол Улсын геополитикийн хамгийн ойр орчинд бидний оролцох дайн гарах магадлал бага, энхийн цагт гишүүнээр элсэх цэргийн эвсэл холбоо байхгүй.

Даяаршлын эрин үе, XXI зуунд жижиг улсын гадаад бодлого илүү прагматик, олон улсын эрхзүйн үүднээс императив буюу хатуу бус, харин илүү диспозитив буюу уян хатан, харилцан ашигтай, хамтаар хожихуйц, идэвхтэй, манёвр хийх чадвар сайтай, нээлттэй, тууштай, олон хэмжээст, сюрприз багатай, тогтвортой, олон туйлт дэлхийн шинэ дэг журамд дасан зохицох чадавхтай, идэвхтэй тоглогч байх ёстой.

¹² “US Secretary of State John Kerry hails Mongolia as «oasis of democracy» in tough neighbourhood”- The Straits Times. Asia. June 5, 2016

¹³ Secretary Kerry’s Conversation With Young Leaders, Remarks John Kerry Secretary of State, Shangri La Hotel, Ulaanbaatar.: Mongolia, June 5, 2016, Embassy of the US, Ulaanbaatar.: Mongolia

Эцэст нь, Хонгилын үзүүрт гэрэл ассан гэж ойлгож байгаа болно.